

Digital delaktighet i Västra Götaland Slutrapport

Kultur i Väst

SE 405 44 Göteborg
besök Rosenlundsgatan 4
+46 (0)31 333 51 00
kulturivast@kulturivast.se
www.kulturivast.se
org nr 232100-0131

Kerstin Wockatz

direkt 010 - 441 33 28

mobil 0706 - 37 97 84

kerstin.wockatz@kulturivast.se

Örjan Hellström

direkt 031 - 333 51 77

mobil 0703 - 63 20 32

orjan.hellstrom@kulturivast.se

Bild: Keyboard Cress 08 by Dirk Gently, on Flickr
(<http://www.flickr.com/photos/6x7/68758930/>)

Sammanfattning

Projektet *Digital delaktighet i Västra Götaland* har pågått från 1 september 2011 till 31 augusti 2013 med stöd från .SE (Stiftelsen för Internetinfrastruktur).

Vår ambition var att ge folkbiblioteken i Västra Götaland stöd så att grundläggande data- och internetkurser blev en naturlig del av tjänsteutbudet i varje kommuns biblioteksverksamhet. Vi ville stimulera lokal samverkan med studieförbund. Det skulle resultera i att 5000-7500 personer fick grundläggande internetintroduktioner och därmed kunna ta ett tydligt steg mot digital delaktighet. För att uppnå detta hoppades vi att 40 av regionens 49 kommuner skulle delta i projektet (som var tänkt att pågå till 31 augusti 2012 men förlängdes med ett år).

När nu projektet avslutas kan vi konstatera att 6330 personer nåtts med utbildningsinsatser. 43 kommuner har varit aktiva i projektet. En enkätundersökning visar att samarbetet mellan bibliotek och studieförbund har ökat, samt att internetundervisning nu är en del av den planerade verksamheten på folkbiblioteken.

Denna slutrapport beskriver hur vi har arbetat i projektet, analyserar internetkursernas utfall samt sammanfattar två enkätundersökningar som inramar projekttiden. Två bilagor kompletterar texten:

- Sammanställning över ålders- och könsfördelning bland kursdeltagare
- Sammanställning av frågor från enkätundersökningar 2011 respektive 2013

Den ekonomiska redovisningen sker i ett särskilt dokument.

Ett ytterligare komplement är skriften *Digital delaktighet. En rapport om hur bibliotek och studieförbund samarbetar 2011–2012*. Den togs fram under projekttiden och skildrar i reportageform hur arbetet har bedrivits bland bibliotek och studieförbund – den konkreta verkligheten bakom siffrorna.

Rapporten kan laddas ner från vår hemsida:

http://www.kulturivast.se/sites/default/files/digidel_om_digital_delaktighet.pdf

eller i tryckt form kostnadsfritt beställas via Maria Svensson,

maria.l.svenson@kulturivast.se eller Gunilla Bosaeus,

gunilla.bosaeus@kulturivast.se.

Kerstin Wockatz och Örjan Hellström

2013-09-24

Bakgrund

Internetundervisning är ett område där många bibliotek i Västra Götaland ligger långt framme, men där andra har en längre startsträcka. I olika former och med olika målgrupper har internetundervisning på bibliotek utvecklats. I slutet av 90-talet pågick olika projekt inom de dåvarande länsbibliotekens ramar där vuxenstuderande och personer med olika former av läsfunktionsnedsättningar var målgruppen. Detta ledde till arbetstitlar som t ex studiebibliotekarie, IT-bibliotekarie, läs- och skrivtekniker. Genom nätverksträffar och fortbildningsinsatser har denna del av biblioteksverksamheten getts fortsatt regional stöd.

Samtidigt har den snabba utvecklingen på nätet gjort att digital kompetens blivit en förutsättning för att fullt ut kunna delta i samhällslivet. När *Uppropet för digital delaktighet* den 3 december 2010 konstaterade att 1,5 miljoner svenskar aldrig eller sällan använder internet och samhällets digitala tjänster, var det startskottet för Digidel-kampanjen, men också för ett förnyat regionalt engagemang. En större grad av regional samordning hade också efterlyst av nätverket för studiebibliotekarier.

Vi på Kultur i Väst, som ansvarar för den regionala biblioteksverksamheten i Västra Götaland, tog kontakt med Västra Götalands Bildningsförbund för att diskutera ett projektupplägg där folkbiblioteken i fördjupad samverkan med studieförbunden effektivare kan arbeta för att öka den digitala delaktigheten. Vi gjorde också en enkät till alla kommunbiblioteken i Västra Götaland för att kartlägga den befintliga data- och internetundervisningen. Med detta som underlag formulerades vår projektansökan.

Den 2 mars 2011 arrangerade vi en regional studiedag – *Digital delaktighet – vad kan biblioteken och folkbildningen göra?* – med ett 70-tal deltagare. Dagen presenterade den nationella Digidel-kampanjen och gav konkreta exempel på hur bibliotek och studieförbund i olika delar av landet arbetar med dessa frågor.

Projektet Digital delaktighet i Västra Götaland

Vi sökte stöd från Internetfonden för att ha möjlighet att ge stimulansbidrag så att minst 40 av regionens 49 kommuner skulle kunna erbjuda medborgarna grundläggande internetkurser. Vi utgick från de erfarenheter som gjorts i andra liknande projekt i kvantifieringen av det resultat vi ville uppnå och satte målsättningen att ge kortare introduktionskurser till ca 5000-7500 personer under perioden 1/9 2011 - 31/8 2012, för att kunna genomföra detta ville vi stimulera lokal samverkan mellan bibliotek och studieförbund.

Ett viktigt inslag i vårt projekt var att bygga vidare på den kompetens och den erfarenhet som finns i vår region och ge möjlighet för personal med egen pedagogisk erfarenhet att fungera som stöd för andra kollegor som själva skulle börja anordna grundläggande internetkurser. En del av projektmedlen reserverades för att frigöra tid för dessa mentorer.

Vi sökte också pengar till en speciell demonstrationsdator med olika hjälpmedelsprogram. Genom den ville vi inspirera kommunbiblioteken till kompetensutveckling med syfte att kunna hjälpa människor med funktionsnedsättningar att bli digitalt delaktiga.

I projektansökan ingick också medel för en 25%-ig projektledartjänst under ett år.

Vårt projekt beviljades medel och vi medverkade vid lanseringen av Digidel-kampanjen i Stockholm den 5 april 2011.

Genomförande

I slutet av maj 2011 skickade vi ut en intresseanmälan till bibliotekschefer i regionen och till studieförbund och folkhögskolor via Västra Götalands Bildningsförbund, samtidigt skickas ett informationsbrev till kommunstyrelserna om att projektet skulle startas.

Med stöd av befolkningsunderlaget i varje kommun ställde vi upp ett mål för varje kommun att nå. För de minsta kommunerna var målet 25 personer och sedan i ökande skala till storstaden Göteborg där målet var att nå 2500 personer.

Vi efterfrågade:

1. Om ni vill delta i projektet och erbjuda allmänheten grundläggande dator/internetkurser.
2. Om ni har personal med pedagogisk erfarenhet som kan fungera som mentorer.
3. Om ni vill ha stöd av mentorer på ert bibliotek (få del av lokal utbildning/workshop).

Resultatet blev att 37 kommuner anmälde intresse och 11 personer anmälde sig för att bli mentorer (9 som arbetade på bibliotek i regionen och 2 från Studieförbundet Vuxenskolan).

Under projektets gång ansluter fler kommuner, med resultatet att 44 av regionens 49 kommuner har deltagit i projektet. Av dessa har 43 genomfört utbildningsinsatser.

Fördelningsmodell

För att säkerställa att stimulansmedlen räckte till att nå 5000-7500 personer gav vi ersättning med 125 kronor per kursdeltagare.

Krav för att få del av projektmedel var:

- Att kursen är kostnadsfri för deltagaren
- Att den inte kräver särskilda förkunskaper
- Att deltagaren får möjlighet till hands-on övning
- Att deltagarlista och tidsåtgång redovisas
- Att utbildningsinsatsen inte samtidigt räknas med i annat Digidel-projekt

I vår projektansökan hade vi utgått en schablonberäkning med korta introduktionskurser (3 arbetstimmar inklusive för- och efterarbete) med i snitt 4-6 deltagare och en timersättning för kursledare à 250 kronor (inklusive sociala avgifter). De kommuner som redan hade inarbetade kursupplägg med fler sammankomster eller enskild undervisning var välkomna att fortsätta med dessa, men mer omfattande eller individualiserade kurser krävde ett eget ekonomiskt engagemang från den enskilda kommunen.

När vi såg att vi skulle nå åtminstone 5000 personer höjdes ersättningen till det dubbla våren 2013, för att stimulera till ytterligare insatser i slutspurten av projektet.

Organisation

Projektet var ursprungligen tänkt att vara ett-årigt, men eftersom startsträckan för många av projektets deltagare visat sig vara längre än vi förmodade har vi i två omgångar sökt, och fått beviljat, förlängning av projektet, som nu avslutas den 31 augusti 2013.

I samband med projektstarten den 1 september 2011 tillträder Sara Sivre som projektledare på 25% under ett år. Utöver Sara arbetade konsulenterna Örjan Hellström och Kerstin Wockatz i projektet, och övertog projektsamordningen under andra projektåret.

Styrgruppen bestod av ovanstående personer från Kultur i Väst samt Marita Graad-Jansson från Västra Götalands Bildningsförbund. Styrgruppen har haft tio möten under projekttiden.

Projektets webbplats – <http://digidel.kulturivast.se> – fungerade som kommunikationskanal vid sidan av direkta mailutskick till kontaktpersoner i de deltagande kommunerna.

Mentorer

Mentorerna träffades första gången 15 september 2011 till en utbildningsdag med Ann-Kristin Sandberg som kursledare. Hon har skrivit en bok om mentorskap: *Mentorskap i praktiken: så här gör du för att lyckas*. Andra halvan av dagen informerade projektledningen om det konkreta projektet och mentorerna fick också chans att lära känna varandra.

30 kommuner hade anmält intresse av att få mentorsstöd. Dessa fördelades på mentorerna som sedan tog kontakt och delade med sig av sina erfarenheter vid lokala sammankomster och löpande rådgivning. Vi arrangerade sammanlagt fyra träffar för mentorerna.

Studiedagar

Vi arrangerade två större regionala studiedagar under projektets gång.

Den 10 november 2011 anordnade vi en konferensdag för att lyfta frågor om demokrati och digital delaktighet och samtidigt ge utrymme för mingel och kontakt mellan dem som arbetar med eller intresserar sig för Digidel-frågorna. Föreläsningarna filmades och finns att se på nätet:

<http://www.kulturivast.se/bibliotek/nyheter/digidel-10-november>

Den 16 november 2012 anordnade vi en dag med fokus på hur man kan hitta långsiktiga strategier för samverkan mellan bibliotek och folkbildning i arbetet för digital delaktighet. Vid det tillfället presenterades också rapporten *Digital delaktighet. En rapport om hur bibliotek och studieförbund samarbetar 2011–2012*.

Se fullständigt program:

<http://www.kulturivast.se/kalendarium/kurser-fortbildningar/digitala-och-digidela-mera>

Samordnade informationsinsatser

På Bok & Bibliotek 2011 gavs bibliotek i regionen möjlighet att marknadsföra sina kurser i Kultur i Västs monter. Till mässan trycktes en folder om projektet som distribuerades på mässan och därefter spreds till kommunerna.

På Bok & Bibliotek 2012 samarbetade vi med Digidel 2013 och UR kring Kjell "Kjelleman" Erikssons presentationer av filmen *De bortkopplade* och ordnade andra monteraktiviteter för att marknadsföra kommunernas utbildningserbjudanden.

I samband med Get Online Week 2012 och 2013 har vi gått ut med pressmeddelanden och marknadsfört de aktiviteter varit aktuella i Västra Götaland.

En artikel i Regionmagasinet, som når alla hushåll i Västra Götaland, berättade om projektet: <http://www.vgregion.se/sv/Vastra-Gotalandsregionen/startside/Om-Vastra-Gotalandsregionen/Regionmagasinet/Regionmagasinet-2-1011131/Fler-ska-bli-digitalt-delaktiga/> (http://www.vgregion.se/upload/Regionkanslierna/Regionmagasinet/RM_1_2012_lo_res.pdf)

Vi lade fram ett paper *Mentorskap och digital delaktighet* vid Mötesplatskonferensen i Borås 11-12 oktober 2012, och presenterade Digidel-kampanjen vid konferensen *Digikult – om kulturarv på nätet* (www.digikult.se) 10-11 april 2012.

Demonstrationsdator med hjälpmedelsprogram

Vi har genomfört en turné bland biblioteken i regionen för att inspirera till en satsning på både kompetens och utrustning. En följd av denna kampanj har blivit en distanskurs i Tillgänglig IT som nu pågår med ett 80-tal deltagare: <http://www.kulturivast.se/tillganglighet/distansutbildning-i-tillganglig-it>

Analys och utvärdering

Vem har tagit del av de gratis introduktionerna och vad har de lärt sig och vem har hållit i undervisningen

Underlaget till denna analys är inte fullständigt. I projektredovisningarna är inte ålder och kön alltid redovisade. Men vi har ändå namn och kön på 5447 personer, och vi tror att det ger en ganska rättvisande bild.

Flitigaste deltagarna är i 70-årsåldern. Anledningen – tror vi – är att det är en generation som i mindre utsträckning än andra stötte på datorer under sin yrkeskarriär. De är fortfarande pigga och aktiva generellt sett.

Totala antalet deltagare – efter ålder

ålder	16-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89	90-99
antal	98	95	109	257	471	1650	2148	588	31

Totala antalet deltagare – ålder/kvinnor = 3469

ålder	16-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89	90-99
antal	43	61	52	173	334	1149	1393	344	17

Totala antalet deltagare – ålder/män = 1837

ålder	16-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89	90-99
antal	55	34	57	84	137	501	755	244	14

Och flitigast av alla är en kvinna mellan 70-79 år. De flitigaste männen är också i åldersspannet 70-79, men på varje 70-årig man går det drygt 2 kvinnor. Och det gäller i stort också. Sammanlagt 1881 män och 3566 kvinnor deltog. Jämnaste könsfördelningen finns hos de äldsta och de yngsta. Av de mellan 90-99 år var det 17 kvinnor och 14 män och bland 16-19 åringarna var det 43 kvinnor och 55 män. I spannet 30-39 ligger kvinnor och män också ganska jämt, 52 kvinnor och 57 män.

De allra äldsta, gruppen 90-99-åringar, är födda under tiden 1914-1923. När de var små hade varken telefon eller radio fått en stor folklig spridning. Den äldsta deltagaren i Digidelkurserna är en kvinna som är 96 år. Hon var med på kursen "Våga klicka" i Uddevalla. Andra kursutbud som lockade 90-åringarna var *Internet för nybörjare*, *Betala räkningar på Internet*, *Bli bättre på Google*, *E-postkurser*, *Digital bildbehandling*, *Res med Västtrafik och vidare ut i världen*, *Foto – från kamera till dator*, *Vad är sociala medier*, *Daisy direkt*. Beundran och respekt!

På varje manlig deltagare går det alltså ungefär två kvinnor. Varför? Finns kunskapen redan hos män? Är kvinnor mer nyfikna och sociala? Passar formen med gruppundervisning mer för kvinnor än män? Är män mindre benägna att söka hjälp för sådant de inte uppenbart behärskar? Passar datorn som redskap för umgänge ihop med kvinnors påtagna livsuppgift att hålla ihop sociala kontakter? Är det för att man skriver och läser när man hanterar

datorer som kvinnor är mer benägna att använda dem? Är det bibliotekskontexten?

Deltagarna har fått ta del av ett varierat kursutbud, i alla fall om man ser Västra Götaland som en helhet. De flesta kurserna har varit av typen ”Datakurs för nybörjare”. De kunde också kallas exempelvis *Digidel introduktion*, *Internet för nybörjare*, *Prova på Internet*, med många variationer. På flera bibliotek har man nischat innehållet, till exempel *Lär dig e-post*, *Surfa platt*, *Daisy direkt*. Biblioteken har också visat hur man kan ladda ner e-böcker: *Läsplattor och e-böcker*. Många kurser har handlat om sociala medier: *Facebook för nybörjare*, *Bloggar och Twitter*. Några bibliotek har haft regelbundna träffar med överrubriker typ *Digitala tisdagar* eller *Tekniklördag* med olika innehåll till exempel *Släktforskning på nätet*, *Lär känna din smarta telefon*. Allmänna träffar kring IT-relaterade frågor har rubricerats *IT med kaffe*, *Öppet hus – lär känna datorer*, *Från noll till koll - IT-mässa*. Individuell handledning ges under rubriken *Boka bibliotekarien* eller genom läs- och skrivteknikerna. Tematiska genomgångar kring TV och radio, hälsa och sjukvård, resor, banktjänster m m på internet har också förekommit. Varje kommun har haft sina egna rubriker, namnfloran kanske kunde tuktas och standardiseras så att intresserade kan välja rätt – även över kommungränserna. Det är en reflektion man kan göra när man ser alla variationer.

I de flesta fall är det bibliotekspersonalen själva som har hållit i kurserna. I några kommuner är det enbart studieförbunden. Och i några kommuner är det en kombination, både bibliotekspersonalen och studieförbunden är aktiva. De studieförbund som är nämnda i rapporterna är i fallande ordning SV, ABF, Medborgarskolan, NBV.

Enkäter 2011 och 2013

I februari 2011, innan projekt *Digital delaktighet i Västra Götaland* startade, skickade Kultur i Väst ut en enkät till alla folkbibliotek i regionen. Enkäten blev en lägesrapport kring frågor om digital delaktighet i biblioteken. I augusti 2013 har vi skickat ut ytterligare en enkät med samma frågor samt en fråga om projektdeltagande. 2011 svarade 54 bibliotek på enkäten 2013 svarade också 54 bibliotek på enkäten. Det är inte exakt samma som svarat de två tillfällena, men utan att fastna i detaljer på procentnivå så kan man ändå läsa ut tendenser:

Andelen bibliotek som anordnar internetundervisning har fördubblats. Det är en vid repertoar av digitalt stöd man får ta del av, men det var det också före projektet startade. Verksamheten har utvecklats från att vara efterfrågestyrd till att i högre grad vara planerad. Samarbetet med studieförbunden har utökats kraftigt. Mentorerna har verkat i en del kommuner som har startat med Digidel-verksamhet.

Lärmiljöerna har inte utvecklats under projekttiden. Andelen publika datorer har i stället sjunkit under projektets två år, kanske beror det på att många

internetfunktioner flyttat in i mobiltelefonerna, så efterfrågan på publika datorer sjunkit. Projektet har inte heller bidragit till ökade satsningar för att underlätta för personer med olika funktionsnedsättningar att ta del av IKT.

Enkätkommentarer

Alla har inte gjort kommentarer till enkäten, men några har uttryckt sig med egna ord. Huruvida de är representativa kan vi inte avgöra.

Stora kommuner - Borås och Göteborg

Borde samarbeta mer med studieförbunden, säger någon. Vi borde jobba med flera språk, t ex finska, säger någon annan. Det enskilda biblioteket visste inte sin uppgift i det stora målet, biblioteken borde ha brutit ner antalet som man skulle nå till delmål lokalt.

Mellanstora kommuner - från ca 20 000 invånare och uppåt

Det märks av olika kommentarer att man kommit en bra bit på väg till att arbeta i bibliotekslagens anda; uppgiften att hjälpa till och visa hur olika digitala hjälpmedel fungerar är en del av det dagliga arbetet för alla i biblioteket. Flera nämner att de är på väg att inrätta tjänster med inriktning på IT-pedagogik i biblioteket. Samarbetet lokalt är utvecklat kring frågan. Så pass väl så att man på några håll anordnar IT-mässor. Citat: *Kunskaper om Internet och digital kommunikation blir ju mer och mer oundgängligt!*

Små kommuner

Här verkar Digidelprojektet ha fungerat som igångsättare. Det fanns ett uppdämt behov av kurser märkte man när de startade. Personalen kunde få vidareutbildning genom mentorsinsatsen. Och biblioteken blev en lokal arena för stöd och hjälp för digitala frågor. På små orter är underlaget för att komma igång med kursverksamhet inte alltid optimalt. Studieförbund i en kommun hade biblioteket som utbildningsplats om inte man inte kunde få deltagare till en regelrätt kurs. En kommentar gällde behovet av it-kurser när fabriker lägger ned. Det är svårt att söka nytt arbete utan it-kompetens.

Radio och tv hänvisar ofta till recept på nätet eller playfunktioner, det skapar ett intresse och behov. Men resursbristen i många små kommuner kräver samarbete med studieförbunden. Några nämnde att lokaler, datorer, personal lånas ut och lånas in, allt efter behov mellan bibliotek och studieförbund.

Framtidsplaner och reflektioner

Ett antal frågor har kommit upp i styrgruppsarbetet som pekar mot att det är en bra om företrädare för Västra Götalands Bildningsförbund och Kultur i Väst fortsätter att träffas med viss regelbundenhet. Vi behöver informera varandra om hur vi från respektive håll arbetar vidare för digital delaktighet. Det ökar vår förmåga att genomföra eventuella gemensamma utvecklingsprojekt, konferenser eller liknande i framtiden. Vi avser därför att ha återkommande möten för att samordna våra insatser.

Vi har också diskuterat vissa saker som borde ha gjorts annorlunda. Mer tid hade behövts till start av ett så pass stort projekt som detta. Vi kunde ha dragit in kommunalförbunden mer i planeringen av projektet.

Den nya bibliotekslagen som väntas träda i kraft 1 januari 2014 tydliggör folkbibliotekens roll i arbetet för digital delaktighet:

4 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information.

7 § Folkbiblioteken ska särskilt främja läsning och tillgång till litteratur.

Folkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.

Detta lägger en tydlig grund för den regionala biblioteksverksamheten att främja samarbete och verksamhetsutveckling inom detta område. Det är vår avsikt att även fortsättningsvis delta i nationella nätverk kring digital delaktighet.

Regional digital agenda

Vi finns med i arbetsgruppen för den regionala digitala agendan i Västra Götaland och arbetar för att lyfta frågan om digital delaktighet och den roll biblioteken och studieförbunden kan spela.